

Ezekután mi más foglalkoztathatná a kutatót mint az, hogy honnan származik ez a sokrétű anyag, vagy az, hogy hol a helye, mi a súlya a táj néphagyományában. A bevezető tanulmányban az előbbire esik a hangsúly. A verses szövegekre nagy hatással volt a kiegyezés korának kuruc romantikája, főként Thaly Kálmán és Erdődi Sándor költészete, melybe bőven keveredtek a frázisos hazafiság vonásai. Meglátszik ez a kötet törzsét alkotó prózai anyagon is, de az olvasmányokból, az iskolai oktatásból és a korteshadjáratokból visszamaradt műkurucság erre már nem tudott kérget növeszteni. Az idegen verseket is legtöbb esetben kikezdte a közösség ízlése, a prózát meg igazán a maga képére formálta. Az egykor élő alakok és a megtörtént helyi események emlékét szervesen eggyé olvasztotta a 18—19. században különböző utakon hozzákerült ismeretekkel úgy, hogy minduntalan átüt rajta a tündérmese, a hiedelemmonda és a betyártörténetek világa.

A kötet anyagának nagy része nem mérhető esztétikai mércével, aki tehát művészien megőrzött népballadákat, vagy lebilincselően előadott meséket vár, csalódni fog. Helyette a kuruc tradíciók egészéből kicsengő tragikus alaphanggal és a mesehőssé vált fejedelemmel találkozunk. Egy-egy szöveg önmagában csaknem semmitmondó, de tízével, százával egymásután sorakozva már szívet melegítő élmény. A változatok sokasága mutatja, milyen mély és egyetemes ma is a megyében a Rákóczi-hagyomány. Akit érdekel népünk történeti tudása és a népköltészet titkai, nagy örömmel és sok tanulással forgathatja ezt a könyvet. A vidéki szív és akarárs, távol nagy városoktól, egy kis szabolcsi faluban a szülőföld és az anyanyelvi kultúra szeretetének újabb bizonyosságául komoly értéket tett a nemzeti művelődés asztalára. (*Fordulj kedves lovam... Vaja, 1972.*)

KÓSA LÁSZLÓ

Levél a szerzőhöz*

Kedves Barátom!

Isten élteszen sokáig jó egészségben, kívánom — sokunk nevében — ötvenedik születésed napja alkalmából! S akkor már hadd kívánjak ennél többet is: bőven gyümölcsöző, nyugalmas éveket mindvégiglen!

Keserű gúny és öngúny is lappanghatna persze, tudom, ez utóbbi kívánság mögött. Hisz ki vár még egyebet a mi nemzedékünkötől, a fél évszázados „fiatal írók”-étől, mint kinjokban érett, gyér gyümölcsöket?

Kérlek, hogy tőlem mégse vedd ezt üres születésnap szólamnak, se burkolt iróniának. Én természetemtől fogva bizakodó vagyok, de most az idők jelei is bizakodóvá tesznek.

Minket a sors legfőbb átokképpen a kötelező tehetetlenség gyötrelmével vert meg. Úgy nőttünk már férfivá is a háborús években, hogy a tűrés volt számunkra az élet legfőbb diszciplínája. Egyre csak nőtt a kiszolgáltatottságunk, egészen negyvennégy tavaszának, nyarának, őszenek, telének iszonyatáig. Tenni is próbáltunk ellene, igaz, nemcsak elviselni a végzetet, de amit tettünk, csak arra volt jó, hogy még inkább érezzük: a történelmi erők e kegyetlen kavargásában nem vagyunk jóformán senkik és semmik.

Negyvenötben mi is lélegzethez jutottunk, mint annyian, de már ezzel a szégyennel a szívünkben. S míg nagy nekiszánással törlesztettük felgyült adósságunkat, hogy feledhessük a feledhetetlent, néhány év múltán kiderült, hogy ismét lényegtelen lényekké lettünk. Nem számít a szándékunk, nem ér a szavunk: majdnem mindegy, hogy kik és mik vagyunk.

* Dér Endre: *Mi, pulóveresek (Szépirodalmi, 1972.)* című regénye megjelenése alkalmából.

Te mindezt végigélted: szégyenkeztél és rettegtél, majd hittél és reméltél, majd megrendültél hitedben, de az *ügy* — az emberség és igazság — iránti hűségben nem.

Ez a hűség volt a megtartód mindmáig, s valamennyiünké, akik férfikorunk kezdetén teljes valónkkal tanultunk meg irtózni az akkori — és mindenkori — ártók égbekiáltó igazságtalanságaitól és embertelenségeitől.

Irtózat és önvád sokáig együtt élt bennünk, s még ma sem vált el egészen egymástól, de már jó ideje inkább az erejét érezzük a megélt múltnak, lelkünk hajdani lázongásainak és háborgásainak. Ha valaki, mi meggyötrődöttük a magunkét, hogy tiszta szívvel szerethessük, amit szeretnünk kell, s teljes szívvel gyűlölhessünk minden gyalázatot.

Még ma is kérdés azonban: mit tudunk e sokára kiforrott, lassan leszűrődött életerésből, öntudatból, világszemléletből művekbe menteni?

Az utóbbi évek irodalmi termése, úgy látszik, okot ad némi reményre. Ez a későn érő, már-már elveszettnék hitt nemzedék mintha kezdene méltóképpen magára találni.

Érvelhetnék jó néhány könyvvel és névvel, de minek? Te is számon tartod őket.

Most essék csak szó inkább Rólad magadról, aki testben is megtörtéltél, nemcsak lélekben, s mégsem estél ki a sorból. Milliók háborús halála után súlyos beteg, kilőd és erőd fogytán a magad örök éjszakájával is szembenéztél, s onnan fordultál csak vissza, ahonnan már kevesen térnek meg az élők közé.

Kétszeres ok, hogy ötvenedik évéd betöltésekor szívből köszöntselek. S háromszoros, hogy nemrég megjelent könyved nekem — első olvasói egyikének — őszinte örömet szerzett.

Tíz éve jelentkeztél utoljára önálló kötettel. Akkor is két kisregénnyel. Igazán ideje volt ismét megszólalnod.

Új köteted, a „Mi, pulóveresek” is a takarékos sokatmondás útján halad tovább. Csak itt a címadó kisregényben még sikeresebben alkalmazod múltkori módszeredet, a másikkban pedig — „Holtak hátán” — Nálad merőben szokatlan módon emeled át az irodalomba első személyben megszólaltatott hőseid köznyelvi pongyolaságait, szabadon csapongó és botladozó élőbeszédének következetlenségeit, kihagyásait.

Ez az utóbbi kísérlet, bevallom, meg is ijesztett egy kicsit, bár az olyan írónak, mint amilyen te vagy, lehet, hogy egyszer ezt is meg kellett próbálnia. A főszereplőidet útnak indító környezet — az alföldi kisvárosokban élő egykori lumpen elemek — rajza alighanem szintén ezt indokolta. Legfeljebb azt bántam, mire az írás végére értem, miért nem beszéltetted őket bővebben erről a még oly kevéssé feltárt világról, s miért nem kerekítettél ki a felvázolt képet, akár kétszeres, háromszoros terjedelemben.

Vagy csak én vagyok olyan mohó, hogy ha már becsalogattál egy számomra ismeretlen, izgalmas világba, akkor szerettem volna keresztül-kasul be is barangolni? Lehet.

Másik kisregényedben viszont egy pillanatig sem bántott a szükséztűség. De az sem, hogy csak lapról lapra teregetted ki kártyáidat az asztalra, s az utolsó oldalakig magadnál tartogattad a nyertes adut: Éva drámai vétségét. Végigmérgeződtem az elkényeztetett káderlány és az elkapott futballista kilátástalan nyűglődéseit, de hogy milyen tragédia játszódott le a szemem előtt, azt csak búcsúzóra érthettem meg. S ez volt a jó, mert az utólagos felismerés sokszoros erővel hatott. Kivált hogy volt szíved nem adni olcsó feloldozást Évának, holott minden készen állott arra, hogy Gyulája lebuktaival egy szolid szülészorvos ölelő karjaiban kösön ki.

Felkavaró és igazságtévő írás. Gratulálók!

S még egyszer az ötven évédhez is.

Igaz barátsággal:

VARGA DOMOKOS